

YEMEN'DE İRAN KİMLİĞİNİN İNŞASI: MEHDİLİK ÜZERİNDEN BİR TARTIŞMA*

The Construction of Iranian Identity In Yemen: A Discussion on Mahdism

Cenk TAMER**

Mehmet Seyfettin EROL***

Öz

Kültür, norm, bilgi, ideoloji ve fikirlerin meydana getirdiği sosyal dünya, devletlerin kimliklerini ve kimliklerse devletlerin çıkarlarını ve nihayetinde onların eylemlerini etkiler. İranlılık kimliğini oluşturan sosyal normlar, İran İslam Cumhuriyeti'nin eylemlerine yön vermektedir. Bu anlamda İran kimliğinin en önemli yapıtaşlarından Mehdi inancı, söz konusu kimliğin inşasında önemli bir vazife üstlenir. İran İslam Cumhuriyeti, Mehdilik söylemini kullanarak Suriye, Irak, Yemen, Pakistan ve Afganistan gibi ülkeleri güvenlikleştirmekte ve söz konusu ülkelerde acil tedbirler almayı meşrulaştırmaya çalışmaktadır. Yemen'deki Zeydilerin Husi ailesi üzerinden giderek İran'a ait birtakım örf ve adetleri benimsemeleri ve dolayısıyla Arap kimliğinden uzaklaşmaları, sosyal inşacı yaklaşımın yapı-edem tartışmalarına konu olacak bir niteliktedir.

Anahtar Kelimeler: Yemen, İran Kimliği, Mehdilik, Sosyal İnşacılık, Güvenlikleştirme.

Abstract

The social world, created by culture, norm, knowledge, ideology and ideas, affects the identity of states and the latter forms interests of states and ultimately their actions. The social norms that form the Iranian identity dominate the actions of the Islamic Republic of Iran. In this sense, Mahdism, one of the most important corner stones of Iranian identity, plays an important role in the construction of this identity. The Islamic Republic of Iran securitizes countries such as Syria, Iraq, Yemen, Pakistan and Afghanistan by using the Mahdi discourse and tries to justify taking urgent measures in these countries. That the most of Zaydis in Yemen follow the Husi family and adopted some Iranian customs and rituals, and thus diverged from the Arab identity, are the subjects of agent-structure debate of the constructivism.

Keywords: Yemen, Iranian Identity, Mahdism, Constructivism, Securitization.

* Makale Geliş Tarihi: 28.03.2020 Yayına Kabul Tarihi: 22.04.2020

** Doktora Öğrencisi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, e-posta: ctamer.11@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1331-7942

*** Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü, Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) Başkanı, e-posta: mserol@gmail.com, ORCID: 0000-0001-8358-7326

YEMEN'DE İRAN KİMLİĞİNİN İNŞASI: MEHDİLİK ÜZERİNDEN BİR TARTIŞMA

GİRİŞ

Uluslararası İlişkiler disiplininde sosyal inşacı teori, insanın doğasını bencil ve davranışlarını materyalist bir süje olarak ele alan rasyonalist paradigmayı reddederek¹ devletlerin çıkarlarını normatif ve fikirsel (*ideational*) yapıların belirlediğini savunur. Onlara göre, yapı ve eden (*agent*) yani aktör birbirlerini sosyal bir etkileşim içerisinde karşılıklı olarak inşa eder. Kültür, norm, bilgi, ideoloji ve fikirlerin meydana getirdiği sosyal dünya, devletlerin kimliklerini ve kimliklerse devletlerin çıkarlarını ve nihayetinde onların eylemlerini etkiler. Bu döngü karşılıklı olarak devam eder. Sosyal inşacılar göre aktörler, sonuçları ne kadar maliyetli olursa olsun, kimliklerine uygun eylemlerde bulunmayı tercih ederler.² Modern dönemde ulus devlet inşası ve kimlik politikaları daha da önem kazanır. Dünya siyasetinde kimliklerin inşası, yakıştırılması, uluslararasılaşması, reddi ya da talep edilmesi gündeme gelir.³

Friedrich Kratochwil'e göre; sosyal teori tarihten koparılamaz, çünkü tarih yalnızca her tür politikayı içermekle kalmaz, aynı zamanda tarihsel düşünce, eylem ve yaparı doğru bir şekilde kavramın ön koşuludur.⁴ Bu anlamda İran İslam Cumhuriyeti'nin üst kimliğini oluşturan İranlılık, tarihsel süreçte inşa edilen bir olgudur. Bu kimliğin en önemli bileşeni Fars ve Şia olarak kabul edilir. Fakat bu çalışmanın temel tezi, Şia ve Mehdi inancının İran kimliğinin başat unsurları olduğu ve söz konusu kimliğin inşasında tek başına söz sahibi olmalarıdır. Daha açık bir ifadeyle bir coğrafyada Fars kültür özelliklerinin görülmemesi veya az görülmesi, burada İran kimliğinin

1 Christian Reus-Smit, "Constructivism", Scott Burchill vd., der., *Theories of International Relations*, Fourth Edition, Palgrave Macmillan, New York 2009, s. 219.

2 Trine Flockhart, "Constructivism and Foreign Policy", Steve Smith vd., der., *Foreign Policy-Theories, Actors, Cases*, Second Edition, Oxford University Press, Oxford 2008, s. 93; Kadir Ertaç Çelik, "Kazakistan'da Kimlik ve Dış Politika", Mehmet Seyfettin Erol ve Yavuz Gürler, der., *Türk Dünyası 25 Yıllığı: Tahliller, Değerlendirmeler, Öngörüler, Özeleştireler*, Akçağ Yayınevi, Ankara 2016, s. 150.

3 Nihal Kırkpınar Özsoy-Özge Kobak, "Yugoslavya'daki Kimlik Çatışmalarının Sosyal İnşacılık Teorisi Kapsamında İncelenmesi", *Düşbed*, 11(22), 2019, s. 213.

4 Martin Griffiths vd., *Uluslararası İlişkilerde Temel Düşünürler ve Teoriler*, 2. Baskı, çev. Cesran, Nobel Kitap, Ankara 2011, s. 129.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

inşa edilmediği anlamına gelmemektedir. Ancak bölge halkının İran'ın Kayıp Mehdi inancını benimsemesi, bölgede İran kimliğinin inşa edilmeye başlandığına dair en önemli kanıtlardır. Fars kültür medeniyetinin inşası ise Mehdi'nin dönüşüyle birlikte Büyük İslami İran'ın kurulmasıyla mümkün olacaktır. Büyük İslami İran'ın ifade ettiği sınırlar ise ya dünya hakimiyeti ya da bölgesel bir imparatorluğu ifade etmektedir. Daha makul bir tez olan bölgesel imparatorluk fikrini kabul edersek, İran'ın Mehdi kimliğini inşa etmek için uygulamaya geçtiği coğrafya daha anlamlı bir hale gelmektedir. Zira, İranlı yetkililerin açıklamalarından yola çıkarsak Mehdi kimliğinin ilk uygulama sahaları Suriye, Irak, Yemen, Afganistan ve Pakistan'dır.⁵ Bahsi geçen ülkelerin sınırları tarihi Fars imparatorluklarını çağrıştırmaktadır.

Fars kimliğinin en önemli özelliklerinden birisi olan "yöneticinin (Şah'ın) yarı tanrısal özelliklere sahip olduğu inancı", İslami dönemde Ehlibeyt mensuplarını kutsal addetme şeklinde açığa çıkar.⁶ Bu anlayış zamanla Velayeti Fakih ve Mehdi inancına yön verir. Geleneksel Şii öğretisine göre kaos ve kanlı savaşlardan sonra 12. İmam'ın kurtarıcı olarak geri döneceğine ve dünyanın evrensel barışa dönmesine liderlik edeceğine inanılır.

Şii ulemaya göre, Mehdi'nin gelişinden önce meşru bir dini yönetim kurulması kafirlik kabul edilirdi. 1979 İran İslam Cumhuriyeti'nin temellerini atan Ayetullah Humeyni'nin Velayet-i Fakih doktrini ise siyasal Mehdiciliğin güçlenmesine zemin hazırlamıştır. Bu doktrin doğrultusunda İran Devrim Rehberi Ayetullah Humeyni, Kayıp İmam'ın üstlenmesi gereken "İslam devletini ve adaletini tüm dünyaya yayma görevini" yerine getirmekteydi. İran Anayasası'nda bu görev, "İslam devrimi ihracı" şeklinde karşılık buldu. Bu noktada devletin çıkarlarını belirleyecek olan İranlılık kimliğine yöneltilen en önemli soru: "İran için İslam mı? İslam için İran mı?" oldu.

5 "İran 200 Bin Silahlı Gençle Mehdi'yi Bekliyor", *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/iran-200-bin-silahlı-gencle-mehdiyi-bekliyor/504152>, (Erişim Tarihi: 04.03.2020).

6 Celaleddin Vatandaş, *Vahiyden Kültüre*, Pınar Yayınları, İstanbul 2014, s. 29.

YEMEN'DE İRAN KİMLİĞİNİN İNŞASI: MEHDİLİK ÜZERİNDEN BİR TARTIŞMA

1979 İslam Devrimi'nden günümüze bu kimlik üzerinden yaşanan tartışma sırasıyla "İslam-İslam", "İran-İslam" ve "İran-İran" etrafında şekillendi.

Sosyal teori üzerinden bakacak olursak, İranlılık kimliğini oluşturan değer, kültür, bilgi, ideoloji ve fikirler milli çıkarılara ve devamında İran İslam Cumhuriyeti'nin eylemlerine yön vermektedir. Bu anlamda İran kimliğinin kültürel, ideolojik ve fikirsiz temelini en önemli yapıtaşlarından Mehdi inancı, söz konusu kimliğin inşasında başat bir rol üstlenir. Beklenen kurtarıcı, yani Kayıp İmam, dayaya yön ve umut verir.⁷ Örneğin, 2016 yılında İran Devrim Muhafızları Komutanı Tümgeneral Muhammed Ali Caferi, İran'la ortak hedefler doğrultusunda 5 ülkede 200 bine yakın silahlı gencin hazır olduğunu ve bölgede yaşananların Mehdi'nin gelişine zemin hazırladığını belirtmiştir.⁸ Burada Caferi'nin atıf yaptığı ülkeler Suriye, Irak, Yemen, Pakistan ve Afganistan'dır. İranlı üst düzey komutan aynı konuşmasında; "Son yıllarda DAESH ve tekfir gruplarının ortaya çıkması ve yaşanan olaylar, bunların hepsi zuhur (Mehdi'nin gelişi) şartlarını hazırlamaktadır." ifadesini kullanarak bahsi geçen ülkelerde ortaya çıkan tehditler karşısında devrimci bir mücadeleye ihtiyaç duyulduğuna vurgu yapmaktadır. Bu söylem, Kopenhag Okulu'nun güvenlikleştirme yaklaşımını çağrıştırmaktadır. Bu yaklaşıma göre; siyasi aktör, hedef kitleye varoluşsal bir tehdit sunarak bu tehdide karşı olağanüstü tedbirler almayı ve soruna müdahil olmayı meşrulaştırmaya çalışır.

Buradan hareketle çalışmada, sosyal inşacı teoriden yararlanarak Yemen'de İran kimliğinin inşası ve güvenlikleştirme yaklaşımından yola çıkarak İran'ın Mehdi politikası ele alınacaktır. Çalışmada Mehdilik fenomeni hem Yemen'deki sosyal dinamikler hem de İran'ın dış politikasındaki rolü ve uygulanabilirliği açısından tartışılacaktır.

Yemen Cumhurbaşkanı Mansur Hadi, başkent Sana'yı yeniden

7 Vatandaş, a.g.e., s. 30.

8 Mehmet Seyfettin Erol, "İran'ın Sapkın Mesihçi Politikalara Cevabı...", *Milli Gazete*, 28 Mayıs 2018, (Erişim Tarihi: 04.03.2020).

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Arap yapma arzusunda olduklarını dile getirmiştir.⁹ Bu açıklama, Arap-Zeydi kültürüne sahip Husilerin İranlılaştığına ya da Farslaştığına işaret etmektedir. Yemen nüfusunun yüzde 35’lik bir dilimini oluşturan Zeydilerin Husi ailesi üzerinden giderek İran’a ait birtakım örf ve adetleri benimsemeleri ve dolayısıyla Arap kimliğinden uzaklaşmaları, sosyal inşacı yaklaşımın yapı-eden tartışmalarına konu olacak bir niteliktedir. Çalışmanın temel hipotezi, Husi ve İran kimliklerini oluşturan başlıca sosyal yapıların (sırasıyla Zeydiyye-Carudiye ve Caferiyye) İmamet ve dolayısıyla Mehdilik konusunda farklı bir çizgide olması; Velayeti Fakih doktrininin Yemen’de uygulanabilmesinin zor olması ve İran’ın algı yönetiminin güvenlik sektöründeki uygulaması olan Mehdi politikasının kitleleri harekete geçirmede başarılı olmasıdır.

KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVE

Kimlik, toplumsal bir varlık olarak insanın nasıl bir kimse olduğunu gösteren belirti, nitelik ve özelliklerin bütünü olarak tanımlanır.¹⁰ İnşacılar göre ise kimlik nispeten daha oturmuş, sosyal ilişkiler, paylaşılan anlamlar, kurallar, normlar ve uygulamalardan oluşan bir yapıyı işaret etmektedir.¹¹ Ayrıca kimlik inşasında içsel yapıların yanı sıra moral unsurlar (algı, söylem vb.) da önem arz etmektedir.¹² Buna göre kimlik inşası, “eden”in yani devletin söylem yoluyla söz konusu kimliği içselleştirmesine dayanır. Bu içselleştirme sürecinde çoğu zaman “biz” ve “öteki” kavramlarına başvurulur. Otoriter iktidarlar ise kitlelerin yönetilebilirliğini kolaylaştırmak ve bağımlı bir kimlik modeli geliştirmek için ‘kaos’u bir araç olarak kullanabilirler.¹³

9 @SkyNewsArabia_B, “هادي: صنعاء ستنتصر وستعود عربية”, *Twitter*, 4 Aralık 2017, https://twitter.com/SkyNewsArabia_B/status/937729450636177413, (Erişim Tarihi: 04.03.2020).

10 “Kimlik”, *TDK*, <https://sozluk.gov.tr/>, (Erişim Tarihi: 04.03.2020).

11 Özsoy-Kobak, a.g.e., s. 211.

12 Kadir Ertaç Çelik, “İslam Devrimi Sonrası İran’da Kimlik ve Dış Politika: Konstrüktivist Bir Bakış”, *Bölgesel Çalışmalar Dergisi*, 1(1), 2016, s. 258.

13 R. Saim Dalbay-Nazmi Avcı, “Kimlik İnşasına İlişkin Temel Yaklaşımlar ve Bu Yaklaşımların Türkiye’ye Yansımaları”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(1), 2018, s. 21.

YEMEN'DE İRAN KİMLİĞİNİN İNŞASI: MEHDİLİK ÜZERİNDEN BİR TARTIŞMA

Mehdilik, ya da beklenen bir kurtarıcı (Mesih, Kalki, Maitreya) inancı dünyanın neredeyse bütün ana dinleri ve gelenekleri tarafından paylaşılmaktadır. İslam açısından bakacak olursak Mehdi inancı Kuran'da yoktur. Ancak Hz. Peygamber'e atfedilen hadislerle ortaya çıkmıştır.¹⁴ Ehli Sünnete göre *dünyanın sonuna doğru* ortaya çıkarak kötülüğü yayacak olan Sahte Mesih'i, yani Deccal'ı öldürecek olan Mehdi değil, Hristiyanların "Christ-Mesih" olarak adlandırdıkları Hz. İsa'dır.¹⁵ *İran'ın On İki İmam Şii inancına göre* ise Mehdi, Hicri 260 yılında kaybolan, Hz. Hüseyin soyundan 12. İmam Muhammed b. Hasan el-Kaim'dir.¹⁶ Onlara göre Kayıp İmam, bir gün Mehdi olarak geri dönecek ve *dünyaya adalet, barış ve huzurun gelmesine yardım edecektir. İran İslam Devrimi Rehberi Ayetullah Humeyni'ye göre Velayeti Fakih, İmam Mehdi'nin gelişine kadar adaletin mutlak koruyucusudur. Ayrıca Ayetullah Humeyni, Şiiilerin Mehdi'nin dönüşünü sadece pasif olarak beklemek zorunda olmadığını, aynı zamanda onun geri dönüşü ve Şii topluluğun kurtuluşu için zemin hazırlaması gerektiğini belirtmiştir.*¹⁷

İran Kimliği, Fars medeniyeti ve Şia inancının fikirsel, ideolojik ve kültürel özelliklerinden yola çıkarak inşa edilmiş yapay bir sosyolojik olgudur. Eski Fars ideoloji ve dünya görüşü ile Şia'nın imamet yorumu arasında benzerlikler bulunmaktadır. Bu durum, ortak bir İran kimliğinin inşa edilmesini kolaylaştırmaktadır. Örneğin, Şia düşüncesinde imamet, Fars vadisinde yaşayan eski Aryanlar arasında var olan ideal krallık ile çok yakın benzerlikler taşımaktadır. Fars kralları kutsal düzenin muhafızlarıydılar ve üstün güçler tarafından sıradan insanların üzerine atanmışlardı.¹⁸ Ayrıca Humeyni'nin karizmatik liderliği, İslam öncesi Fars

14 Selin Çağlayan, *İran-Mehdi'yi Beklerken*, Cinius Yayınları, İstanbul 2012, s. 293.

15 Aynı yer.

16 Mehmet Ali Durmuş, *Mitolojik Kurtarıcı Mehdi*, İşaret Yayınları, İstanbul 2015, s. 126.

17 Ayelet Savyon-Yossi Mansharof, "The Doctrine of Mahdism: In the Ideological and Political Philosophy of Mahmoud Ahmadinejad and Ayatollah Mesbah-e Yazdi", *Memri, Inquiry & Analysis*: 357, 2007, s. 4.

18 Ferheng Recai, "İran'ın İdeolojisi ve Dünya Görüşü", *Haksöz Haber*, <https://www.haksozhaber.net/okul/iranin-ideolojisi-ve-dunya-gorusu-4455yy.htm>, Erişim Tarihi: 05.03.2020).

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

dini inanışında yer alan ideal krallığın özelliklerinden biri olan ilahi lütuf (farah-e izadi) anlayışına tamamen uymaktadır.¹⁹ Bunun yanı sıra Mehdi düşüncesi, İslam öncesi İran kültüründe; yani antik Zerdüş inanişında da mevcuttur. Fars edebiyatı gelecek bir kurtarıcı nosyonu ile dopdoludur.²⁰

“Kimlik inşasında, öznenin var olmadığı bir kimlik içi boş kabuk gibidir... Mutlaka öznenin içi kültürel-tarihi-sosyal değerler içinde ‘söz’le doldurularak temsille anlam kazandırılmalıdır... Böylece geçmişle gelecek arasındaki bağı kurmuş olur.”²¹ Bu bakımdan Mehdi inancı, İran kimliğinin inşasında geçmiş ile gelecek arasında önemli bir bağ oluşturmaktadır. Dolayısıyla İran, her toplumun kabul etmeyeceği Fars ve Şia bileşenleri yerine küresel bir boyutu olan Mehdi kimliğini kullanmaktadır. Noof Rashid Al Dosari’ye göre *Ayetullah Humeyni, İslam Cumhuriyeti’nin projesini doğrudan İmam Mehdi’nin iradesine ve onun geniş hedeflerine bağlamış ve devrimi takiben, ulusun tüm kaynaklarını, çabalarını ve programlarını İmam’ın yeniden ortaya çıkması için hazırlanmaya yönlendirmişti.* Dolayısıyla İran rejimi küresel bir Mehdi kimliğine sahiptir.²² İran’ın uluslararası düzeydeki kimlik inşası, ancak ve ancak toplumların İran’ın Kayıp İmam inancını kabul etmesiyle mümkün olabilir. Diğer bir ifadeyle, *İran’ın uluslararası kimlik inşası sürecini incelerken* toplumların Fars kültürü veya Şia inanç özellikleri taşıyıp taşımadıklarına bakmak yerine Kayıp İmam hakkında ne düşündükleri tespit etmek daha önemlidir.

Sosyal inşacı teorinin kuramcısı olan Alexander Wendt’e göre uluslararası yapı (sosyal gerçeklik), öznelerarası anlamlarca üretilen sosyal pratikler yoluyla inşa edilirler. Bu bağlamda kimlik, edenlerin/aktörlerin motivasyonel ve davranışsal eğilimlerini yaratan unsurdur. Wendt’e göre çıkar, bir aktörün ne istediğini belirleyen unsurdur, fakat bir aktörün ne

19 Aynı yer.

20 Çağlayan, a.g.e., s. 295.

21 Dalbay-Avcı, a.g.e., s. 22.

22 Noof Rashid Al Dosari, “Foreign Policy From Khatami to Ahmadinejad, There is One Foreign Policy in Iran, which is Khamenei’s Foreign Policy”, *World Journal of Social Science Research*, 2(1), 2015, s. 49.

YEMEN'DE İRAN KİMLİĞİNİN İNŞASI: MEHDİLİK ÜZERİNDEN BİR TARTIŞMA

istediğini bilmesi için öncelikle kim olduğunu bilmesi gerekli olduğundan, dolayısıyla çıkarları yaratan da kimliklerdir.²³ Aktörler, kimlikleri biz-öteki kavramsallaştırması yoluyla inşa ederler. İran İslam Cumhuriyeti örneğinde bakıldığında; “biz” kavramı, İmam Mehdi'nin dünyada adaletli ve eşit bir düzen kurmak için geri geleceğine inanan Şii topluluklarıdır. Velayeti Fakih, mazlumların/ezilenlerin koruyuculuğunu üstlenmekte, ayrıca onları Mehdi'nin gelişine hazırlık yapmaya çağırmaktadır. “Öteki” ise Emperyalist/Siyonist cepheyi ifade eden başta Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve İsrail olmak üzere dünyadaki bütün ezenler/zalimler'dir. Dünyada İran kimliği, “Mehdi söylemi” üzerinden inşa edilmektedir.

Kopenhag Okulu'nun en önemli kuramcısı Barry Buzan'a göre, devletler dış politikada değer atfettikleri bazı referans nesnelere varoluşsal bir tehdit olarak gösterip bunlara karşı acil tedbirler almayı öngören güvenlikleştirme eylemleri sergileyebilirler.²⁴ Bir konunun güvenlik meselesi olabilmesi için birincisi, siyasi aktörün söylem olarak bir konuyu güvenliklestirmesi ve ikincisi, bu konunun hedef kitle tarafından varoluşsal bir tehdit olarak algılanması gerekir. Bu anlamda tehdit, güvenlikleştirme sürecinde bir araçtır. İran İslam Cumhuriyeti örneğinde bakıldığında, ezenleri/zalimleri temsil eden Emperyalist/Siyonist cephe tehdit iken, mazlumları/ezilenleri temsil eden İslam Dünyası, (İran'a göre Şii Müslümanlar) hedef kitle olarak belirtilmektedir. Bu bağlamda İran İslam Cumhuriyeti, ulusal ve uluslararası arenada Mehdilik söylemini kullanarak Suriye, Irak, Yemen, Pakistan ve Afganistan gibi ülkeleri güvenlikleştirmekte ve söz konusu referans ülkelerde acil tedbirler almayı kendisi açısından meşrulaştırmaya çalışmaktadır. Daha açık bir ifadeyle İran, kendisini “mazlumların savunucusu” ilan etmekte ve referans ülkelerin beklenen kurtarıcısı, yani Mehdisi olarak göstermektedir. Bu ülküyle yola çıkan İran, ilgili ülkelerde zalimlere karşı mücadelede bir anlamda Mehdi rolünü oynamaktadır.

23 Fulya Ereker, “Dış Politika ve Kimlik: İnşacı Perspektiften Türk Dış Politikasının Analizi”, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2010, (Yayımlanmış Doktora Tezi), s. 45-46; Reus-Smit, a.g.e., s. 221.

24 Barry Buzan vd., *Security A New Framework for Analysis*, Lynne Rienner, Colorado 1998, s. 208.

Böylelikle referans ülkeler, Mehdi'nin yolunu takip ettiklerini zannederken aslında İran'ın yolunu izlemektedirler.

İRAN DIŞ POLİTİKASINDA "KİMLİK"

1979 İran İslam Devrimi, uluslararası ilişkilerde realist bakış açısının etkinliğini yitirmeye ve post pozitivist yaklaşımların güçlenmeye başladığı bir döneme rastlamaktadır. İran'da Humeyni sonrası süreç, uluslararası ilişkilerde "üçüncü bir yol" olarak yükselen sosyal inşacı yaklaşımın etkinliğini arttırmaya başladığı bir döneme tekabül etmektedir. Bu sebeple İran İslam Devrimi'nin ilk on yılı idealist ve rasyonalistlerin dış politikadaki etkinlik mücadelesine sahne olmuştur. 1990'lı yıllarda İran'da milliyetçiliğin yeniden yükselişiyle birlikte "İran için İslam mı? İslam için İran mı?" tartışmaları yeni bir boyut kazanmış ve ülkede "İrancılık" ve "İranlılık" fikirlerinin yeniden gelişmesi söz konusu olmuştur.²⁵

"İranlılık" kimliği, İslam Devrimi sonrası Şii mezhebiyle yeniden özdeşleştirilmiştir. Diğer bir ifadeyle Fars kimliğine atıf yapan salt etnik anlamdaki ötekileştirmeye din-mezhep boyutu eklenmiş, böylelikle İran İslam Cumhuriyeti "düşman" çemberini daha da genişletmiştir. Sosyal inşacı teori açısından bakacak olursak kimlik inşası, devletlerin kendi bekası için tehdit arz eden aktörleri "öteki"; ortak kültür ve mirasa sahip ulusu ve aynı zamanda kendisine dost ve müttefik olan aktörleri ise "biz" olarak nitelemesiyle ortaya çıkmaktadır. Fakat bu noktada kastedilen İran'ın tarihi süreçteki "İranlılık" kimliğinin oluşum sürecine atıf değil, aksine kimlik inşasının daha geniş bir coğrafyada yumuşak güç argümanı olarak başka milletlerin İranlılaşmasında bir araç vazifesi görmesidir. İran, ulusal sınırları dışında kendisiyle aynı "öteki"ye sahip ulusları birincil hedef olarak belirlerken, bu kitle üzerinde (ABD ve İsrail karşıtlığı gibi) ortak düşman algısını "biz" bilincini oluşturmak için bir araç olarak kullanmaktadır.

²⁵ Yalçın Sankaya, *Tarihi ve Jeopolitik Boyutlarıyla İran'da Milliyetçilik*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2008, s. 132. Daha fazla bilgi için bkz: Mehmet Seyfettin Erol, "İran Perspektifinden Yeni Döneme Yönelik 'İşbirliği' Modelleri", *Türk Yurdu*, 34(318), 2014, s. 16-19.

YEMEN'DE İRAN KİMLİĞİNİN İNŞASI: MEHDİLİK ÜZERİNDEN BİR TARTIŞMA

İranlı olmakla eşdeğer bir “biz” algısı oluşturmak için İran İslam Cumhuriyeti'nin kullandığı temel argümanların başında Şia ve Mehdilik inancı gelmektedir. Buna göre İran'da Şiilikle eşdeğer bir İranlı kimliğinin oluşturulması süreci 1979 İslam Devrimi'yle birlikte tamamlanmıştır. Bu noktadan sonra dünya üzerindeki Şiilerin İranlı kimliğini benimsemeleri gerekmektedir. 11 Şubat 2019 tarihinde İran İslam Devrimi'nin 40. Yıldönümü Kutlamaları'nda konuşan Devrim Rehberi Ayetullah Ali Hamaney, İslam Devrimi'nin tüm dünyada uygulanmasını öngören ikinci aşamaya geçtiklerini açıklayarak İslami direnişini güçlendirme ve Büyük İran Medeniyetini inşa etme çağrısı yapmıştır.²⁶ Hamaney'e göre Büyük İran Medeniyeti'nin inşası ancak tüm Şii direnişçilerin 12. İmam Mehdi'nin doğuşuna hazırlık yapmasıyla mümkün olacaktır.²⁷

YEMEN'DE İRAN KİMLİĞİNİN İNŞASI

Yemen'deki Zeydiler, Ehli Sünnet öğretilerine yakın olmalarına rağmen itikatta ve amelde Şii mezhebine mensupturlar. Husiler, ismini Zeydilerin bulunduğu ülkenin kuzey vilayeti Saada'da yaşamış olan Bedreddin el Husi ve çocuklarından almaktadır. Husi ailesi, Zeydi mezhebinden ziyade On İki İmam Şiiliğine yakın olan Carudiye mezhebine mensuptur.²⁸ Husilerin yıllar boyu İran'a yaptıkları seyahatler ve orada aldıkları dini eğitimler sonucunda On İki İmam Şiiliğini (Caferilik) kabul ettikleri iddia edilmektedir.²⁹ Günümüzde Husilerin hâkimiyetinde olan Yemen'in başkenti Sana'da, On İki İmam Şii inancında “Hz. Ali'nin Allah tarafından halifeliğe seçildiği gün” olduğuna inanılan Gadir-i Hum Günü coşkuyla kutlanmaktadır.³⁰

26 “Leader: Iran Must Not Back Down from Revolutionary Ideals”, *Press Tv*, <https://www.presstv.com/Detail/2019/02/13/588466/Iran-Leader-Statement-Islamic-Revolution-Second-Step>, (Erişim Tarihi: 04.03.2020).

27 Aynı yer.

28 Barak A. Salmoni vd., *Regime and Periphery in Northern Yemen-The Huthi Phenomenon*, RAND National Defense Research Institute, Washington 2010, s. 172.

29 Aynı yer.

30 “Yemen'de İlk Defa Şii Bayramı Kutlandı”, *Haberler*, <https://www.haberler.com/yemen-de-ilk-defa-sii-bayrami-kutlandi-6578935-haberi/>, (Erişim Tarihi: 04.03.2020).

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Husilerin İran'la yakın bağları, 1979 İran İslam Devrimi öncesine dayanmaktadır. 1970 yılında Cumhuriyetçilerin Yemen'de iktidarı ele geçirmesiyle birlikte Şii Zeydi halk, sistemden dışlanmaya ve radikalize olmaya başlamıştır. Böylesi bir dönemde Husi ailesi lideri Bedreddin el Husi, İran'ın Kum havzasına eğitim almaya gitmiş ve iddialara göre burada İsnâ Aşerriye/Caferilik mezhebini kabul etmiştir.³¹ 1980'li yıllarda ve 1990'lı yılların başında Husi Hareketi'nin dini-fikirselsel yapısının gelişmesini sağlayan ise Bedreddin el Husi'nin büyük oğlu ve Ensarullah Hareketi'nin ilk lideri Hüseyin el Husi olmuştur. *RAND Corporation*'ın raporlarına göre Hüseyin el Husi de İran'da aldığı eğitimler sonucunda On İki İmam Şiiliği'ni kabul etmiştir.³²

Mehmet Ali Büyükkara'ya göre ise,³³ Hüseyin el Husi'nin mezhep değiştirdiğine yönelik söylentilerin sebebi, onun İran İslam Cumhuriyeti ve Hizbullah'ın anti-emperyalist duruşuna olan hayranlığından kaynaklanmaktadır. Büyükkara, Husilerin Mehdi hakkındaki görüşleriyle ilgili şunları dile getirmektedir:³⁴ "Hüseyin el Husi'nin bazı teyp kasetlerindeki İmamiyye'ye dönük eleştirileri de onun hala bir Zeydi olduğunun kanıtı sayılmalıdır. Ayrıca Hüseyin el Husi, derslerinin söz aralarında İmamilerin beklenen Mehdisi hakkında alaycı ifadeler kullanmaktadır."

Husi liderler, Yemen'e döndüklerinde özellikle Saada ve çevresinde çocuklar için medreseler açmaya ve ilim-irfan faaliyetlerinde bulunmaya başlamışlardır. Hüseyin el Husi'nin kardeşi olan, hareketin günümüzdeki lideri Abdülmelik el Husi de İran ve Lübnan'daki Şii okullarda eğitim almıştır.³⁵ Hüseyin el Husi'nin öğrencilerinden İssam

31 "Husilerin Tarihi Serüveni (Özel Dosya)", *İntizar*, <http://mobile.intizar.web.tr/subpage.aspx?hid=1402>, (Erişim Tarihi: 04.03.2020).

32 Salmoni vd., *a.g.e.*, s. 172.

33 Mehmet Ali Büyükkara, "Sosyal, Siyasi ve Dini Yönleriyle Yemen Husi Hareketi", *Divan-Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, 16(30), 2011, s. 134.

34 Aynı yer.

35 "Husi Hareketi İran Yönetimiyle Paralel", *Anadolu Ajansı*, <http://aa.com.tr/tr/dunya/husi-hareketi-iran-yonetimiyle-paralel/125565?amp=1>, (Erişim Tarihi: 04.03.2020); "Dr. İssam El İmad: Husiler Zeydi Değil 12 İmam Şiisidir", *Medya Şafak*, <http://medyasafak.net/haber/1648/dr-issam-el-imad-husiler-zeydi-degil-12-imam-siisidir>, (Erişim Tarihi: 04.03.2020).

YEMEN'DE İRAN KİMLİĞİNİN İNŞASI: MEHDİLİK ÜZERİNDEN BİR TARTIŞMA

el İmad'ın söylediklerine göre İran'la kurulan otuz yılı aşkın ilişkilerin sonucunda Husilerin özellikle Saada'daki medreseleri, kütüphaneleri ve kültür merkezleri Zeydi yerine Caferi mezhebine ait kaynaklarla dolmuştur.³⁶

Zeydi olsun ya da olmasın Arap Yemen halkı, yüzyıllardır İran'ı ve İranlıları "Mecusi", "Fars" veya "Necis" olarak nitelendirerek kötülemektedirler. Bu sebeple Zeydiler, İran'a yakınlaştıkları ve Caferi oldukları gerekçesiyle Husileri eleştirmeye ve kendilerini temsil etmediklerini belirtmeye başlamışlardır. 2014 sonrası Husiler, başkent Sana'yı ele geçirip gayri meşru bir yönetim tesis ettikten sonra ülkedeki şariat uygulamalarında bazı değişikliğe gitmişlerdir. Örneğin Zeydi inancında yeri olan Teravih namazı artık yasaklanmıştır.³⁷ Hâlbuki İmam Zeydi'ye göre Ehlibeyt, teravih namazının kılınmasına karşı çıkmaz ve hatta yayılmasını teşvik ederdi. 1961 yılına kadar Zeydi İmamlar Devleti'ndeki genel uygulama da kılınması yönündeydi.³⁸

2014 yılına kadar Yemen'de Zeydi mezhebiyle uyumlu Sünni akidelerin toplumda hâkim bir inanç olarak uygulandığı söylenebilir. Zeydi ve Şafi Yemen halkı yüzyıllar boyu Zeydi İmamet çatısı altında bir arada ve kardeşçe yaşamış, birbirlerine düşmanlık beslemek bir yana mezhebi öğretilerde daha da yakınlaşmışlardır. Bunun yanı sıra Zeydilerin, Şiiliğin temel öğretilerinden Aşure matemleri gibi uygulamaları yüzyıllardır devam ettirdiği belirtilmelidir. Fakat 2014 sonrası Husilerin ülkedeki hâkimiyetini genişletmesinin ardından Aşure matemlerinde radikal öğretilerin bir parçası olan kendini kırbaçlama gibi ritüellerin görülmesi dikkate değerdir.

Bazı Batılı kaynaklarda Zeydilerin tarihsel olarak Aşure Matemi düzenlemedikleri³⁹ belirtilse de burada kastedilen On İki İmam Şiiliğine

36 "Dr. İssam El İmad: Husiler Zeydi Değil 12 İmam Şiisidir", a.g.e.

37 "Tarawih Proven in Most Authentic Zaydi Shia Book", *Shia Scans*, <https://shiascans.com/2017/05/26/aqahl-al-bayt-and-tarawih-prayer-in-zaydi-shiism/>, (Erişim Tarihi: 04.03.2020).

38 Aynı yer.

39 Salmoni vd., a.g.e., s. 288.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

benzer Aşure Matemleridir. Diğer bir ifadeyle Zeydilerin Aşure inancı Sünnilerinkine benzerdir. Onlar, Muharrem ayının 10. günü “muharrem orucu” tutarlar. İran etkisiyle birlikte Zeydiler arasında radikal Aşure matemlerine ilave olarak Mevlid-i Nebi törensel hale getirilmiş, bir de buna Yemen’de bir geçmişi olan ama uzun yıllardır kutlanmadığı için unutulmaya yüz tutan Zeyd b. Ali’nin mevlidi (doğum günü) eklenmiştir.⁴⁰ Dahası, İmam Humeyni tarafından Ramazan ayının son Cuma’sı olarak ilan edilen Dünya Kudüs Günü yine Husi hareketinin ajandasında önemli bir gösteri günü olarak yer almaktadır.⁴¹ Her yıl onlarca Husi militanı, İran’ın kutsal şehirlerini ziyaret etmekte ve İmam Humeyni ile ilgili övgü dolu açıklamalarda bulunmaktadır.⁴²

Örneklerden görüldüğü üzere, bugün Yemen’de Husilerin kontrol ettiği bölgelerde İran’dakine benzer uygulamalara rastlanmaktadır. Çoğunlukla Saada ve civarında yaşayan Zeydi halk, günlük yaşamlarında Ehli Sünnet ibadetleriyle iç içe yaşarken, Husi darbesi sonrası kurulan Yüksek Devrim Komitesi başkanlığındaki hükümet, hâkimiyet kurduğu bölgelerde Şii şeriat kanunlarını uygulamaya başlamıştır. Böylelikle, Yemen’de başta başkent Sana olmak üzere ülkenin birçok bölgesindeki cezai uygulamalarda (kırbaç, idam ve kamuya açık idamlar gibi) radikal düşüncelerin son dönemde hâkim olmaya başladığı görülmektedir. Bundan beş yıl öncesine kadar Yemen’de On İki İmam Şia’sına mensup birey ve kurumlar bulmak neredeyse imkânsızken, son yıllarda Caferi ekolüne mensup kurum, merkez ve konseylerin aktiviteleri oldukça artmıştır.⁴³

İran’ın Yemen’deki kimlik inşasının temel aktörü Zeydi toplumu olmuştur. Bu bağlamda Husiler, İran’ın kimlik inşasında kullandığı önemli bir araç vazifesi görmüştür. Geçmişten beri kendilerini Zeydi ve Arap

40 Büyükkara, a.g.e., s. 135.

41 Aynı yer.

42 “72 Yemeni Soldiers Visit Imam al-Ridha’s (A.S.) Holy Shrine”, *Hawza News*, <http://en.hawzahnews.com/detail/News/344425>, (Erişim Tarihi: 04.03.2020).

43 “Yemen’deki Şii Topluluk ve Kurumların Haritası”, *Albayan*, <http://albayan.co.uk/Mobile/Article2.aspx?id=4402>, (Erişim Tarihi: 05.03.2020).

YEMEN'DE İRAN KİMLİĞİNİN İNŞASI: MEHDİLİK ÜZERİNDEN BİR TARTIŞMA

kimliğiyle tanımlayan bu toplumun, Husilerle birlikte giderek İran kimliğine yaklaşması, Yemen'de ileride yaşanacak önemli bir kimlik bunalımına işaret etmektedir. İran, "biz" olarak tanımladığı referans objesini, Zeydi ve Caferi kimliği, yani Şiilik üzerinden kurmaya çalışırken; "öteki" kavramsallaştırmasını Husilerin sloganı olan "Allahuekber! Amerika'ya Ölüm, İsrail'e ölüm, Zafer İslam'ın!" söylemleri üzerinden kurgulamakta ya da Husilerin bu söylemini kimlik inşası sürecinde kullanmaktadır. Bu sayede, Arap olmasına rağmen İran'la aynı "ötekiye" sahip olan Zeydi toplumu, İran'ın "biz" olarak kurguladığı "İran kimliğine" yakınlaşmakta ve bu kimlik potası içerisinde eritilmektedir. Diğer bir ifadeyle, güçlü bir Arap kimliğine sahip Zeydiler, dolaylı olarak İran'a yakınlaştıkça Yemen'de Arap-Fars kimlik çatışmasına kapı aralanmaktadır.⁴⁴

İran'ın Yemen'de yumuşak güç⁴⁵ ve kimlik inşası politikaları bağlamında oldukça etkili olduğu görülmektedir. Fakat İran'ın hedef kitle olarak seçmiş olduğu Zeydi toplumunda, On İki İmam Şiiliğinde olduğu gibi Kayıp İmam'ın geri döneceğine ilişkin bir inanış bulunmamaktadır. Diğer bir ifadeyle Zeydiyye ve Caferiyye arasında İmamet konusunda görüş ayrılıkları bulunmaktadır. İran'ın "Kayıp İmam geri dönecek" söyleminin Yemen'deki Zeydi toplumda karşılık bulup bulmadığı sorusu ilerleyen bölümde tartışılacaktır.

İRAN DIŞ POLİTİKASINDA "MEHDİLİK"

İran İslam Cumhuriyeti'nin temelleri, İmam Mehdi'nin gelişine kadar onun adına İslam Devleti'ni yönetmekle görevli Velayeti Fakih sistemi üzerine kurulmuştur. Ayetullah Humeyni'ye göre; İslam Devleti'nin kurulması için Mehdi'nin gelişini beklemeye gerek yoktur. Yetkili bir fakih görevi onun yerine üstlenebilir. Dolayısıyla mazlumlar/ezilenler, ezenlere/

44 Mehmet Seyfettin Erol, "Sünni-Şii mi yoksa Arap-Fars Savaşı mı?", *Milli Gazete*, 03 Ocak 2016, <https://www.milligazete.com.tr/makale/849543/prof-dr-m-seyfettin-erol/sunni-sii-mi-yoksa-arap-fars-savasi-mi>, (Erişim Tarihi: 05.03.2020).

45 Ahmet Nafiz Ünalmiş-Doğacan Başaran, "İran Dış Politikasında Yumuşak Güç Kullanımı ve Kamu Diplomasisi: Ortadoğu Örneği", *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 2019, s. 52.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

zalimlere karşı çıkmak için beklemek zorunda değildir. Aksine direniş yoluyla Mehdi'nin gelişine hazırlık yapmalıdır. İran İslam Cumhuriyeti bu anlamda mazlumların koruyucusudur. Aslında Humeyni'nin iktidara yükselişi, o dönemde Mehdi'nin dönüşüyle ilgili kehanetin gerçekleşmesi olarak görülmüştür. İran'da Mehdilik, Ayetullah Humeyni döneminden Cumhurbaşkanı Ahmedinejad dönemine kadar dini bir doktrin ve siyasi tezahürü olmayan bir gelenek olarak kalmıştır. Ancak Ahmedinejad döneminde bu dini doktrin politik bir felsefe haline gelmiş ve siyasetin merkezinde yer almaya başlamıştır.

İran Devrim Rehberi Ayetullah Hamaney de selefi Ayetullah Humeyni'nin görüşlerini takip ederek siyasal Mehdiciliğe karşı çıkmıştır. "Çünkü hiçbir birey ya da tarikatın Mehdi'nin geri dönüş zamanı konusunda görüş bildirmeye, işaretler üzerinde yorum yapmaya yetkisi yoktur. Bu tamamen üst düzey ulemanın ayrıcalığıdır."⁴⁶ Dolayısıyla İran Cumhurbaşkanı Mahmud Ahmedinejad, Kayıp İmam'la irtibat halinde olduğunu dile getirerek⁴⁷ aslında onun vekilliğini üstlenen Velayeti Fakih'in otoritesini zedelemektedir.

Günümüzde İran Devrim Rehberi Ayetullah Ali Hamaney, Mehdi'nin geri döneceğini ve bunun için direnişin gerekli olduğunu söyleyerek bu retoriği küresel bir nüfuz alanı oluşturmak için kullanmaktadır. İmam Mehdi'nin sembolizmi İran dış politikasında "Müslümanların kurtarıcısı" olarak temsil edilmektedir.⁴⁸ Diğer bir ifadeyle İran İslam Cumhuriyeti, Müslümanların beklenen kurtarıcısı, yani Mehdi'sidir. İslam Devrimi'nin 40. Yıldönümü vesilesiyle bir bildiri yayınlayan Hamaney, İmam Mehdi'nin dönüşüyle birlikte Büyük İslami İran'ın kurulacağını ifade etmektedir:⁴⁹

46 Çağlayan, a.g.e., s. 297.

47 Ayelet Savyon-Yossi Mansharof, "Iranian Supreme Leader Khamenei and the Iranian Regime vs. President Ahmadinejad – Part I: Messianic Group Threatens the Regime", *Memri, Inquiry & Analysis*: 773, 2011, s. 1.

48 Al Dosari, a.g.e., s. 49.

49 "The 'Second Phase of the Revolution' Statement Addressed to the Iranian Nation", *Hamaney Ofisi*, <http://english.khamenei.ir/news/6415/The-Second-Phase-of-the-Revolution-Statement-addressed-to-the>, (Erişim Tarihi: 06.03.2020).

YEMEN'DE İRAN KİMLİĞİNİN İNŞASI: MEHDİLİK ÜZERİNDEN BİR TARTIŞMA

“Şimdi İran İslam Cumhuriyeti yeni bir aşamanın başlangıcındadır. Büyük İslami İran'ı inşa etmek için büyük cihat hareketini başlatacak olan gençlere seslenmek istiyorum. Gelecek sizin geleceğinizdir. İslam Devrimi'ni bilgelik ve şevkle koruyacak, onu yeni İslam medeniyetinin inşası ve 12. İmam Mehdi'nin doğuşuna hazırlayacak (büyük ideallere ulaştıracak) olan sizlersiniz.”

Görüldüğü üzere Büyük İslami İran'ın inşası ile İmam Mehdi'nin dönüşü birbiriyle ilişkilendirilmektedir. Burada “Mehdi'yi bekleme” fenomeni, Şii direnişini uyandırmanın, ona hayat ve ruh vermenin bir yolu olarak görülmektedir. Bu idea, Büyük İslami İran mefkuresini gerçekleştirmede hayati bir öneme sahiptir. Bu vizyon doğrultusunda İranlı yöneticiler, en çok algı yönetimine ve devrimci retoriğe başvurmaktadırlar. Zira, bir kimliğin inşasında, sosyal inşacılar göre “hayal gücü (*imagination*)” ve “iletişim-ikna etmek (*communication*)” oldukça önemlidir.⁵⁰ Benzer kavramları kullanan Güvenikleştirme kuramcıları da kimlik inşasında söylem ve algı yönetiminin gerekliliğinden bahseder.

İran İslam Devrimi'nin lideri olan Ayetullah Humeyni'nin, Velayeti Fakih fikrini devletin temeli haline getirerek Kayıp İmam Mehdi adına tüm siyasi yetkilerin kendilerine, yani ulemaya ait olduğunu iddia etmesi ve bunu resmi olarak uygulamaya koyması, onların tüm politikalarını Mehdi adına uyguladıkları bir söylem geliştirmelerine yol açmıştır.⁵¹ Diğer bir ifadeyle İranlı yöneticiler, kendilerini Mehdi'nin asıl temsilcileri olarak gördükleri için sosyal ve politik uygulamalarını (sözde) Mehdi adına yapmakta⁵² ve Batı emperyalizmine karşı İslami direnişi savunan küresel bir Mehdi kimliği oluşturmaya çalışmaktadır.⁵³ Bu politika doğrultusunda İran İslam

50 Reus-Smit, a.g.e., s. 222.

51 Cemil Hakyemez, “Günümüz İran Şiiliğinde Mehdi Beklentisinin Siyasi Boyutu”, Mehmet Tıraşçı vd., der., *Uluslararası Mehdilik Sempozyumu Bildirileri*, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Sivas 2018, s. 517-518.

52 Hakyemez, a.g.e., s. 519.

53 Al Dosari, a.g.e., s. 49.

Cumhuriyeti, söylem, manipülasyon ve algı yönetimi yoluyla Şii İslam Dünyası'na yönelik büyük bir tehdidin varlığını öne sürmekte veya var olan tehditleri olduğundan daha büyük göstererek kitleleri harekete geçirmeye çalışmaktadır. Bu tehdit olgusu, aynı zamanda İran'ın hedef kitleye yönelik acil tedbirler almasını veya hedef coğrafyaya müdahil olmasını meşrulaştırmak için kullanılmaktadır. Güvenlikleştirme yaklaşımı açısından bakacak olursak İran İslam Cumhuriyeti, Şii İslam Dünyası'nı tehdit altında göstermekte, bu kimliği korumak ve Mehdi'nin gelişine hazırlık yapmak için Şii Direnişini gerekli görmektedir.

İRAN'IN YEMEN'DEKİ MEHDİ POLİTİKASI

Mehdi beklentisi, siyasi ve sosyal koşulları dönüştürebilen ve direniş hareketlerine yön veren Şii kıyamet anlatısının ayrılmaz bir parçasıdır.⁵⁴ Bu inanış, bazı görüş farklılıklarına rağmen bütün Şii fırkalarında mevcuttur. İran'ın Mehdi'nin zuhuru için aktif çaba sarf edilmesine ilişkin görüşünün Yemen'deki Husi Hareketi'nde karşılık bulup bulmadığı soru işaretidir. Öncelikle Husilerin mezheplerine ilişkin çok sayıda iddia bulunmaktadır. Husi ailesinin babası Bedreddin el Husi'nin (1926-2005), hareketin kurucu önderi Hüseyin el Husi (1959-2004) ve kardeşlerinin On İki İmam Şiiliğine yakın olan Zeydiliğin Carudiye fırkasına mensup olduğu ve İran'daki dini eğitimleri sonucunda mezhep değiştirdiklerine dair iddialar, söz konusu Husi Hareketi'nin Mehdi beklentisine dair görüşlerinde birtakım belirsizliklere yol açmaktadır. Örneğin Hüseyin el Husi, Humeyni'nin Velayeti Fakih sistemini kabul ettiğini belirtmiş ve "İslam Cumhuriyeti'ni taklit etmeli ve İran'dan ders almalıyız" demiştir.⁵⁵ Buradan yola çıkarak Husilerin Yemen'de İran'inkine benzer bir İmamet rejimi kurmak istedikleri yorumu yapılmıştır.

54 "Islam in Iran V. Messianic Islam in Iran", *Encyclopædia Iranica*, <http://www.iranicaonline.org/articles/islam-in-iran-v-messianic-islam-in-iran>, (Erişim Tarihi: 10.03.2020).

55 "Dr. İssam El İmad: Husiler Zeydi Değil 12 İmam Şiisidir", a.g.e., (Erişim Tarihi: 04.03.2020).

YEMEN'DE İRAN KİMLİĞİNİN İNŞASI: MEHDİLİK ÜZERİNDEN BİR TARTIŞMA

İran'ın Yemen siyaseti, Husilerin kimliklerinde önemli bir değişim yaşamasına sebep olmuştur. Başka bir ifadeyle, Yemen'de İran kimliğine benzer özelliklerin ortaya çıkmasıyla birlikte başta imamet ve dolayısıyla Mehdilik gibi konularda görüş ayrılıkları ve belirsizlikler ortaya çıkmıştır. Husilerin kimliğinde yaşanan bu karmaşanın sebebi şüphesiz İran'ın Mehdi siyaseti ve kimlik inşası fenomenidir. İran'ın bu siyasette başarılı olup olmadığını anlamak için öncelikle Zeydi ve On İki İmam Şiiliğinin Mehdi hakkındaki görüşlerini incelemek gerekir.

ZEYDİLİK VE ON İKİ İMAM ŞİİLİĞİNİN MEHDI GÖRÜŞLERİ

Zeydilerin imamet anlayışı, On İki İmam Şiiliğindeki görüşten farklılık arz etmektedir. Zeydiler, imam silsilesini beşinci İmam Zeyd'e kadar dayandırdıkları için beşçiler olarak da bilinirler ve dolayısıyla On İki İmam Şiiliğindeki Kayıp İmam'ın bir gün geri döneceği görüşüne karşıdırlar. Zeydilere göre imamlar masum değillerdir ve dini konulardaki otoriteleri de sorgulanabilir.⁵⁶ Ayrıca, imamların gizli bilgiye sahip olması gerektiği fikrine karşıdırlar. Onlara göre imamlar kesbi (sonradan kazanılmış) bilgiye sahiptirler.⁵⁷ Zeydiler, imamet şartlarını taşıyan iki imamın aynı anda iki farklı bölgede imamet iddiası ile ortaya çıkmalarını da kabul eder.⁵⁸ Zira, imamette açık daveti ve huruç etmeyi (isyan, silahlı kalkışma hareketi) şart koşan Zeydiler, imamın her zaman görev başında olması gerektiğini savunmaktadır.⁵⁹ Zeydilere göre; İmamların bedâ inancı ve takiyye yapmaları kabul edilemez.⁶⁰ Zeydi İslam, temelde sade, şeriata bağlı ve akılcı bir görünüm arz etmektedir. Ayrıca batını bilgi ve kaynakları, mistik

56 Wilferd Madelung, "Zeydilik ve Tasavvuf", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9(9), Bursa 2000, s. 775.

57 Yusuf Gökçalp, "İmamet Nazariyesi Bağlamında Zeydiyye'nin İmamiyye'ye Yönelik Eleştirileri", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 14(1), s. 99.

58 Gökçalp, a.g.e., s. 94.

59 Gökçalp, a.g.e., s. 112.

60 Cemil Hakyemez, "Bedâ Düşüncesi ve Şii İmamet Tartışmalarındaki Yeri", *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5(10), Çorum 2006, s. 35.

yaklaşımları ve radikal görüşleri reddetmektedir.⁶¹

Sahabelere karşı hoşgörülü olan Zeydiler, Şianın diğer kolları tarafından gasb olarak görülen Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer'in halifeliklerini meşru kabul etmekte ve Kayıp İmam fikrini reddetmektedirler. Zeydi mezhebi, İran'ın On İki İmam mezhebinden farklı olarak Mehdi'nin Ali-Fatıma soyundan gelen Muhammed b. Abdillah isminde birisi olacağı görüşündedir.⁶²

Ayrıca âdil veya zâlim olsun her imâmın arkasında namaz kılmayı caiz gören Zeydiler, en üstün biri bulunmasına rağmen ondan daha az üstün olan birinin imamet makamına getirebileceğini savunmakta ve daha da önemlisi imâmın kendi imametini açıkça îlân etmesi gerektiğini iddia etmektedirler. Buna göre, imam olacak kişi âlim, zahit, cömert, cesur olmalı ve halkı imamete davet etmek üzere ortaya atılmalı, gerekiyorsa hurûc (isyan) etmelidir.⁶³ Zeydilere göre, iyiliği emredip kötülüğe engel olma görevini yerine getiren ve dinî hayatı canlandıran her dinî-siyasî lider mehdî konumundadır.⁶⁴ Onlara göre, Mehdîler olağanüstü güçlerle değil, bilgi irade ve kudretleri ile zulme karşı çıkıp adalet mücadelesi verenlerdir.⁶⁵

Bu usul, İran'ın Velayeti Fakih sistemine tam anlamıyla ters düşmektedir. Zira İran Anayasası'nın 5. maddesine göre; İmam Mehdi kayıp bulunduğu müddetçe devlet ve ümmetin yönetimi, halkın çoğunun tanıdığı ve liderliğini kabul ettiği âdil... yönetici fakihe ait olması gerekir.

Yusuf Gökalp, imamın tayinine ilişkin Zeydiyye ve On İki İmam Şiiliği arasındaki görüş farklılığını şu şekilde ortaya koymaktadır:⁶⁶

61 Madelung, a.g.m., s. 775.

62 Gökalp, a.g.e., s. 114.

63 AYTEKİN DEMİRCİOĞLU, "İbn Haldun'un Mukaddime'si Bağlamında Şiilik ve Alevilik", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 69, 2014, s. 159.

64 YUSUF ŞEVKİ YAVUZ, "İslâm İnancında Mehdi", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mehdi#2-islam-inancinda-mehdi>, (Erişim Tarihi: 10.03.2020).

65 FARUK GÜN, "Mehdîlik İnancı Üzerine Bir İnceleme", *Artuklu Akademi Dergisi*, 4(1), 2017, s. 108.

66 Gökalp, a.g.e., s. 105.

YEMEN'DE İRAN KİMLİĞİNİN İNŞASI: MEHDİLİK ÜZERİNDEN BİR TARTIŞMA

“Zeydiler, Hasan ve Hüseyin’in Peygamberin tayiniyle imam olduğunu, İmamiler ise Hasan’ın Ali’nin vasiyetiyle Hüseyin de Hasan’ın vasiyetiyle imam olduğu iddiasındadır. Bu ikisinden sonra ise Zeydiler, Ali-Fatıma soyundan gelen, imametini açıkça ilan ederek kendi adına davette bulunan kişinin imametini savunurken İmamiyye, sonraki imamların da nass ve vasiyetle belirlendiğini savunmakta ve imamların sayısını da on iki ile sınırlandırmaktadır.”

On İki İmam Şiiliği’ne yakın olan Zeydiliğin Carudiyye kolu ise imametın vasfen belirlendiği görüşünü kabul etmekte ve Hz. Peygamber’den sonra Ali’nin ve ardından da Hasan ve Hüseyin’in gizli bir nasla (işareten) imam tayin edildiğini savunmaktadır.⁶⁷ Carudiyye’nin On İki İmam Şiiliğini andıran diğer görüşleri şunlardır: Hz. Ali’ye biat etmeyerek Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer’i halife tanıyan sahabeyi tekfir etmeleri, Mehdi’yi beklemeleri ve imamların bilgisinin vehbiliğine (doğuştan olduğu) inanmaları.⁶⁸

HUSİLERİN MEHDİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

Husilerin imamet ve Mehdi hakkındaki görüşlerini öğrenmek için öncelikle onların Zeydi mi, Carudi mi yoksa On İki İmam mezhebini mi takip ettiklerini tespit etmek gerekir. Husilerin İran İslam Devrimi’nden ilham aldıkları açıktır. Bunu kendileri de dile getirmektedir. Husilerin mezhepleri konusunda ise onların Zeydi düşüncesinde hâkim olan bir huruç hareketi başlattıkları ve Zeydi İmamet rejimi kurmak istedikleri görüşü ağır basmaktadır. Zira, Zeydilerin en önemli inançlarından birisi Hz. Ali-Hz. Fatıma’nın neslinden olması (Haşimi) şartıyla huruç ve “iyiliği emretme kötülükten sakındırma” düşüncesiyle ortaya atılması gereken cesur-adil imam anlayışıdır. Bu yüzdendir ki bazı Zeydi alimler, 1990 yılında devlete bağlılıklarını göstermek amacıyla huruç doktrinini reddettiklerini

67 Gökalp, a.g.e., s. 93.

68 Büyükkara, a.g.e., s. 145.

açıklasalar⁶⁹ bile ilerleyen dönemde Husi ailesi etrafında huruç hareketi ortaya çıkmıştır.

Hüseyin el Husi'nin kendisini Ehlibeytten olan ve hükmetme yetkisine sahip "İmam" ve "Emirül Mümin'in" şeklinde nitelemesi,⁷⁰ onların devlete karşı isyan ettiklerinin, yani huruç hareketi başlattıklarının göstergesidir. Bu noktada Zeydilerin huruç hareketi ile Ayetullah Humeyni'nin devrimci siyaseti birbiriyle örtüşmektedir. Büyükkara'ya göre;⁷¹ Hüseyin el Husi, Zeydilerin huruç doktrinini merkeze alan mezhebi kimliğinden dolayı ABD ve İsrail'e karşı direniş konusunda İranlılardan ve Hizbullah'tan daha önde olduğunu düşünmekte ve böyle bir öncülüğe kendisini Humeyni'den daha layık görmektedir. Bu noktada İran'ın aktif Şii direnişini öngören Mehdi siyaseti, Husiler için önemli bir argümana dönüşmektedir.

İRAN'IN MEHDİ SİYASETİ VE HUSİLER

İran'ın Mehdi siyasetinin etkisiyle Husilerin kimlik yapısını oluşturan ideoloji, kültür ve normlar değişime uğramıştır. Husiler belirli yönleriyle Zeydilik mezhebi ve kültürünün özelliklerini sürdürmeye devam ederken ideolojik anlamda İran'inkine benzer uygulamaları hayata geçirmeye başlamıştır. Geleneksel Zeydi inancında imam veya Mehdi, huruç hareketi olarak yola çıkan ve iyiliği emretme kötülükten sakındırma görev bilinciyle ortaya atılan cesur dinî-siyasî liderdir. Husilerin imamet görüşü ise On İki İmam Şii öğretilerinden etkilenmekle birlikte geleneksel Zeydi ekolüne bağlıdır.

Yemen Hükümeti'nin iddiasına göre Hüseyin el Husi ve takipçileri, Mehdi'nin gelişini müjdeleyen İslami bir devrimin Saada bölgesinden Hasan veya Hüseyin adındaki bir Yemenli tarafından yönetileceğini iddia eden "Zuhur Asrı (Asr al-Zuhur)" adlı bir kitabı okumaktaydılar.⁷² On İki

69 Salmoni, a.g.e., s. 289.

70 Salmoni, a.g.e., s. 171.

71 Büyükkara, a.g.e., s. 134-136.

72 Salmoni, a.g.e., s. 172.

YEMEN'DE İRAN KİMLİĞİNİN İNŞASI: MEHDİLİK ÜZERİNDEN BİR TARTIŞMA

İmam Şii inancına göre Mehdi'nin zuhur alametlerinden biri de Yemani kıyamıdır. Buna göre İmam Zeyd'in soyundan biri, Mehdi'nin zuhurundan önce Süfyani (Deccal) ile mücadele etmek için Yemen'de kıyam edecek ve tüm bölgede fitneler, isyanlar ve kaos baş gösterecektir.⁷³ Husilerin bu öğretilerden etkilenme ihtimali oldukça yüksektir. İran'da aldıkları dini eğitimler sonucunda Mehdi hakkındaki görüşlerini kendilerine uyarladıkları söylenebilir. Buna göre Husiler, huruç hareketi başlatarak Yemen'de bir Zeydi imamet rejimi kurmayı amaçlamışlardır. Benzer görüşleri paylaşan Ramazan Altıntaş'a göre;⁷⁴ "Hûsîlerin akidesinde Mehdî inancı önemli bir yere sahiptir. Hûsîler bu hususta İranlı müellif Ali Kurani'nin 'Asru'z-zuhur' isimli kitabına özel bir önem atfetmektedirler."

İran açısından Husi direnişi ve Yemen'deki kaos, Mehdi'nin dönüşünün müjdeleyicisi olan Yemani kıyamı olarak yorumlanabilir. Buradaki kaos derinleştikçe Mehdi'nin gelişi hızlanacaktır. Husiler açısından ise İran İslam Devrimi, 1961 yılında sona eren Zeydi İmamlar Devleti'ni yeniden canlandırmak için takip edilmesi gereken güzel bir örnektir. Fakat Husilerin Mehdisi yine Zeydi İmam olacaktır.

İran'ın Yemen'deki Mehdi siyasetini güvenlikleştirme yaklaşımına uyarladığımızda hedef kitle olarak seçilen Husilerin, "Mehdi geri dönecek" söyleminden etkilendikleri anlaşılmaktadır. Ayrıca Husiler, İran'ın Mehdi söylemini, varoluşsal bir tehdit olarak gördükleri ABD, İsrail ve Siyonizme karşı direnişlerinde kendi Mehdilerini yaratmak için bir motivasyon kaynağı olarak görmüşlerdir. Bu savaş sonunda ortaya çıkacak olan İran'ın Mehdisi değil, Zeydi Mehdidir. Bu anlamda İran'ın Velayeti Fakih doktrini, Husiler nezdinde amaç değil, araç vazifesi görmektedir. Her şeye rağmen İran, küresel Mehdi kimliğini Husiler üzerinden gerçekleştirmeye oldukça yakındır.

73 "Yemani Kıyamı", *Kitab Nur*, <http://kitab.nur-az.com/tr/lib/view/520/14/62505/>, (Erişim Tarihi: 12.03.2020).

74 "Yemen'de Hûsîler", *Yenihaberden*, <https://www.yenihaberden.com/yemende-husiler-6918yy.htm>, (Erişim Tarihi: 12.03.2020).

SONUÇ

İran'ın Mehdi siyaseti ve uluslararası kimlik inşası, yalnızca İslam Dünyası'nı değil, aynı zamanda beklenen kurtarıcı (Mesih) inancını paylaşan Hristiyan ve Yahudileri de hedef almaktadır. Bu mistik düşünceyi paylaşan kültürlerin İran'ın 12. İmam olarak addettiği Kayıp Mehdi'sine daha kolay inanacağı varsayılmaktadır. Bu durum, eski Sasani din ve kültürünün etkisindeki Yemen Arapları için de geçerlidir.⁷⁵ Nitekim tarihsel süreçte Yemen dini düşüncesi, Fars kökenli ebnanın etkisinde kalarak Kahtanî kültürünü, yani Kahtanîler'e mensup bir şahsın gelip evreni adaletle dolduracağı beklentisini üretmiştir.⁷⁶

Kahtani lider, Yemenlilerin beklediği büyük krallığı kuracak olan bir lider motifiydi.⁷⁷ Günümüzde ise beklenen kurtarıcı Mehdi, büyük Zeydi İmam Devleti'ni kuracak olan Haşimi soyundan bir Husi lider olabilir. Dolayısıyla Husilerin Zeydi İmam Devleti, Şii İslam Dünyasının lideri olan İran İslam Cumhuriyeti'nin otoritesinin sarsılmasına neden olacaktır. Diğer bir ifadeyle Şii liderlik Farslardan Araplara geçecektir. Bunun bilincinde olan İran, Yemen'deki Husi Hareketi'ne Velayeti Fakih doktrinini ve Mehdi anlayışını kabul ettirmeye çalışmaktadır. Fakat Husilerin kimliği incelendiğinde baskın bir Arap-Zeydi kültürünün hâkim olduğu görülmektedir. Husiler, ideolojik olarak İran İslam Devrimi'nden etkilense de diğer sosyal yapılarının özellikleri ağır basmaktadır. Bu durum Husilerin kültürel olarak Arap-Zeydi, ideolojik olarak İran etkisinde bir Mehdi kimliği oluşturmalarına zemin hazırlamaktadır.

Sonuç olarak Yemen'de Husiler üzerinden gerçekleşen kimlik inşası fenomeni, "Zeydilerin Mehdisi mi? yoksa İran'ın Mehdisi mi?" tartışmasına

75 Fatih Topaloğlu, "Şi'a'nın İran Kültüründen Etkilendiği Düşüncesi Üzerine Bir Değerlendirme", *Milel ve Nihal-İnanç, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi*, 8(3), 2011, s. 37.

76 Cemil Hakyemez, "Mehdi Düşüncesinin İtikadileşmesi Üzerine", *Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3(5), 2004, s. 131.

77 İbrahim Halil Er, *Siyasal İslam Düşüncesinin Doğuşu ve Devlet*, Mevsimler Kitap, İstanbul 2016, s. 104.

YEMEN'DE İRAN KİMLİĞİNİN İNŞASI: MEHDİLİK ÜZERİNDEN BİR TARTIŞMA

kapı aralamaktadır. Husilerin isyanı, Zeydilere göre imamet tesis etmek için başlatılan bir huruç ve iyiliği emretme kötülükten sakındırma hareketi iken, İran'a göre 5 ülkede Mehdi'nin zuhurunu bekleyen direniş hareketinin bir parçasıdır. İran'ın Mehdi söylemi, bir yandan Şii direniş hareketlerine yön vermekte ve umut aşulamakta, diğey yandan Mesih beklentisi olan gayri Müslim toplumlarda etki uyandırma amacı taşımaktadır. İran İslam Cumhuriyeti liderliğinde küresel bir Mehdi kimliğinin oluşması için İranlı siyasi elitler, Şii dünyanın Mehdisi ile gayri Müslim dünyanın Mesihi arasında benzeştirme yapmaktadır. Böylelikle Mehdi-Mesih söylemi, daha dar bir kimlik olan "İran-İslam" düşüncesini daha üst bir kimlik olan "İran-İran" düşüncesine taşımaktadır.

KAYNAKÇA

@SkyNewsArabia_B, “هادي: صنعاء ستنتصر وستعود عربية”, *Twitter*, 4 Aralık 2017, https://twitter.com/SkyNewsArabia_B/status/937729450636177413, (Erişim Tarihi: 04.03.2020).

“72 Yemeni Soldiers Visit Imam al-Ridha’s (A.S.) Holy Shrine”, *Hawza News*, <http://en.hawzahnews.com/detail/News/344425>, (Erişim Tarihi: 04.03.2020).

“Dr. İssam El İmad: Husiler Zeydi Değil 12 İmam Şiisidir”, *Medya Şafak*, <http://medyasafak.net/haber/1648/dr-issam-el-imad--husiler-zeydi-degil-12-imam-siisidir>, (Erişim Tarihi: 04.03.2020).

“Husi Hareketi İran Yönetimiyle Paralel”, *Anadolu Ajansı*, <http://aa.com.tr/tr/dunya/husi-hareketi-iran-yonetimiyle-paralel/125565?amp=1>, (Erişim Tarihi: 04.03.2020).

“Husilerin Tarihi Serüveni (Özel Dosya)”, *İntizar*, <http://mobile.intizar.web.tr/subpage.aspx?hid=1402>, (Erişim Tarihi: 04.03.2020).

“İran 200 Bin Silahlı Gençle Mehdi’yi Bekliyor”, *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/iran-200-bin-silahli-gencle-mehdiyi-bekliyor/504152>, (Erişim Tarihi: 04.03.2020).

“Islam in Iran V. Messianic Islam in Iran”, *Encyclopædia Iranica*, <http://www.iranicaonline.org/articles/islam-in-iran-v-messianic-islam-in-iran>, (Erişim Tarihi: 10.03.2020).

“Kimlik”, *TDK*, <https://sozluk.gov.tr/>, (Erişim Tarihi: 04.03.2020).

“Leader: Iran Must Not Back Down from Revolutionary Ideals”, *Press Tv*, <https://www.presstv.com/Detail/2019/02/13/588466/Iran-Leader-Statement-Islamic-Revolution-Second-Step>, (Erişim Tarihi: 04.03.2020).

YEMEN'DE İRAN KİMLİĞİNİN İNŞASI: MEHDİLİK ÜZERİNDEN BİR TARTIŞMA

"Tarawih Proven in Most Authentic Zaydi Shia Book", *Shia Scans*, <https://shiascans.com/2017/05/26/aqahl-al-bayt-and-tarawih-prayer-in-zaydi-shiism/>, (Erişim Tarihi: 04.03.2020).

"The 'Second Phase of the Revolution' Statement Addressed to the Iranian Nation", *Hamaney Ofisi*, <http://english.khamenei.ir/news/6415/The-Second-Phase-of-the-Revolution-Statement-addressed-to-the>, (Erişim Tarihi: 06.03.2020).

"Yemani Kıyama", *Kitab Nur*, <http://kitab.nur-az.com/tr/lib/view/520/14/62505/>, (Erişim Tarihi: 12.03.2020).

"Yemen'de Hûsiler", *Yenihaberden*, <https://www.yenihaberden.com/yemende-husiler-6918yy.htm>, (Erişim Tarihi: 12.03.2020).

"Yemen'de İlk Defa Şii Bayramı Kutlandı", *Haberler*, <https://www.haberler.com/yemen-de-ilk-defa-sii-bayrami-kutlandi-6578935-haber/>, (Erişim Tarihi: 04.03.2020).

"Yemen'deki Şii Topluluk ve Kurumların Haritası", *Albayan*, <http://albayan.co.uk/Mobile/Article2.aspx?id=4402>, (Erişim Tarihi: 05.03.2020).

AL DOSARI, Noof Rashid, "Foreign Policy From Khatami to Ahmadinejad, There is One Foreign Policy in Iran, which is Khamenei's Foreign Policy", *World Journal of Social Science Research*, 2(1), 2015, s. 47-72.

BÜYÜKKARA, Mehmet Ali, "Sosyal, Siyasi ve Dini Yönleriyle Yemen Husi Hareketi", *Divan-Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, 16(30), 2011, s. 115-152.

BUZAN, Barry, vd., *Security A New Framework for Analysis*, Lynne Rienner, Colorado 1998.

ÇAĞLAYAN, Selin, *İran-Mehdi'yi Beklerken*, Cinius Yayınları, İstanbul 2012.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

ÇELİK, Kadir Ertaç, "İslam Devrimi Sonrası İran'da Kimlik ve Dış Politika: Konstrüktivist Bir Bakış", *Bölgesel Çalışmalar Dergisi*, 1(1), 2016, s. 251-274.

ÇELİK, Kadir Ertaç, "Kazakistan'da Kimlik ve Dış Politika", Mehmet Seyfettin Erol ve Yavuz Gürler, der., *Türk Dünyası 25 Yıllığı: Tahliller, Değerlendirmeler, Öngörüler, Özeleştiriler*, Akçağ Yayınevi, Ankara 2016, s. 149-157.

DALBAY, R. Saim-Nazmi Avcı, "Kimlik İnşasına İlişkin Temel Yaklaşımlar ve Bu Yaklaşımların Türkiye'ye Yansımaları", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(1), 2018, s.17-39.

DEMİRCİOĞLU, Aytekin, "İbn Haldun'un Mukaddime'si Bağlamında Şiilik ve Alevilik", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 69, 2014, s. 153-166.

DURMUŞ, Mehmet Ali, *Mitolojik Kurtarıcı Mehdi*, İşaret Yayınları, İstanbul 2015.

ER, İbrahim Halil, *Siyasal İslam Düşüncesinin Doğuşu ve Devlet*, Mevsimler Kitap, İstanbul 2016.

EREKER, Fulya, "Dış Politika ve Kimlik: İnşacı Perspektiften Türk Dış Politikasının Analizi", Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2010, (Yayımlanmış Doktora Tezi).

EROL, Mehmet Seyfettin, "İran Perspektifinden Yeni Döneme Yönelik 'İşbirliği' Modelleri", *Türk Yurdu*, 34(318), 2014, s. 16-19.

EROL, Mehmet Seyfettin, "İran'ın Sapkın Mesihçi Politikalara Cevabı...", 28 Mayıs 2018, *Milli Gazete*, (Erişim Tarihi: 04.03.2020).

EROL, Mehmet Seyfettin, "Sünni-Şii mi yoksa Arap-Fars Savaşı mı?", *Milli Gazete*, 03 Ocak 2016, <https://www.milligazete.com.tr/makale/849543/prof-dr-m-seyfettin-erol/sunni-sii-mi-yoksa-arap-fars-savasi-mi>, (Erişim Tarihi: 05.03.2020).

Genk TAMER
Mehmet Seyfettin EROL

YEMEN'DE İRAN KİMLİĞİNİN İNŞASI: MEHDİLİK ÜZERİNDEN BİR TARTIŞMA

FLOCKHART, Trine, "Constructivism and Foreign Policy", Steve Smith vd., der., *Foreign Policy-Theories, Actors, Cases*, Second Edition, Oxford University Press, Oxford 2008, s. 78-93.

GÖKALP, Yusuf, "İmamet Nazariyesi Bağlamında Zeydiyye'nin İmamiyye'ye Yönelik Eleştirileri", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 14(1), s. 89-126.

GRIFFITHS, Martin, vd., *Uluslararası İlişkilerde Temel Düşünürler ve Teoriler*, 2. Baskı, çev. Cesran, Nobel Kitap, Ankara 2011.

GÜN, Faruk, "Mehdilik İnancı Üzerine Bir İnceleme", *Artuklu Akademi Dergisi*, 4(1), 2017, s. 99-130.

HAKYEMEZ, Cemil, "Bedâ Düşüncesi ve Şîî İmamet Tartışmalarındaki Yeri", *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5(10), Çorum 2006, s. 29-49.

HAKYEMEZ, Cemil, "Günümüz İran Şiiliğinde Mehdi Beklentisinin Siyasi Boyutu", Mehmet Tıraşçı vd., der., *Uluslararası Mehdilik Sempozyumu Bildirileri*, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Sivas 2018, s. 515-524.

HAKYEMEZ, Cemil, "Mehdî Düşüncesinin İtikadileşmesi Üzerine", *Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3(5), 2004, s. 127-144.

MADELUNG, Wilferd, "Zeydilik ve Tasavvuf", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9(9), Bursa 2000, s. 775-790.

ÖZSOY, Nihal Kırkpınar-Özge Kobak, "Yugoslavya'daki Kimlik Çatışmalarının Sosyal İnşacılık Teorisi Kapsamında İncelenmesi", *Düsbed*, 11(22), 2019, s. 207-219.

RECAI, Ferheng, "İran'ın İdeolojisi ve Dünya Görüşü", *Haksöz Haber*, <https://www.haksozhaber.net/okul/iranin-ideolojisi-ve-dunya-gorusu-4455yy.htm>, Erişim Tarihi: 05.03.2020).

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

REUS-SMIT, Christian, "Constructivism", Scott Burchill vd., der, *Theories of International Relations*, Fourth Edition, Palgrave Macmillan, New York 2009, s. 212-236.

SALMONI, Barak A., vd., *Regime and Periphery in Northern Yemen-The Huthi Phenomenon*, RAND National Defense Research Institute, Washington 2010.

SARIKAYA, Yalçın, *Tarihi ve Jeopolitik Boyutlarıyla İran'da Milliyetçilik*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2008.

SAVYON, Ayelet -Yossi Mansharof, "The Doctrine of Mahdism: In the Ideological and Political Philosophy of Mahmoud Ahmadinejad and Ayatollah Mesbah-e Yazdi", *Memri, Inquiry & Analysis*: 357, 2007.

SAVYON, Ayelet-Yossi Mansharof, "Iranian Supreme Leader Khamenei and the Iranian Regime vs. President Ahmadinejad – Part I: Messianic Group Threatens the Regime", *Memri, Inquiry & Analysis*: 773, 2011.

TOPALOĞLU, Fatih, "Şia'nın İran Kültüründen Etkilendiği Düşüncesi Üzerine Bir Değerlendirme", *Milel ve Nihal-İnanç, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi*, 8(3), 2011, s. 31-45.

ÜNALMIŞ, Ahmet Nafiz-Doğacan Başaran, "İran Dış Politikasında Yumuşak Güç Kullanımı ve Kamu Diplomasisi: Ortadoğu Örneği", *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 2019, s. 50-79.

VATANDAŞ, Celaleddin, *Vahiyden Kültüre*, Pınar Yayınları, İstanbul 2014.

YAVUZ, Yusuf Şevki, "İslâm İnancında Mehdî", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mehdi#2-islam-inancinda-mehdi>, (Erişim Tarihi: 10.03.2020).

YEMEN'DE İRAN KİMLİĞİNİN İNŞASI: MEHDİLİK ÜZERİNDEN BİR TARTIŞMA

STRUCTURED ABSTRACT

The social world, created by culture, norm, knowledge, ideology and ideas, affects the identity of states and the latter forms interests of states and ultimately their actions. This cycle continues mutually. The social norms that form the Iranian identity dominate the actions of the Islamic Republic of Iran. In this sense, Mahdism, one of the most important corner stones of Iranian identity, plays an important role in the construction of this identity. The savior, the Hidden Imam Mahdi, gives direction and hope to the case. That the most of Zaydis in Yemen follow the Houthi family and adopted some Iranian customs and rituals, and thus diverged from the Arab identity, are the subjects of agent-structure debate of the constructivism. The main hypothesis of the study is that the basis social structures of Houthi and Iranian identities, which are respectively Zaydi-Jarudi and Jaffari, are in a different line on Imamate and Mahdism; Vilayat-e Faqih doctrine is difficult to implement in Yemen; and the Iran's Mahdi policy is successful in mobilizing the masses.

According to Twelver Shia Islam, the Hidden Imam will one day return as the Mahdi and help bring justice, peace and tranquility to the world. As stated by Supreme Leader of Iran Islamic Revolution Ayatollah Khomeini, Vilayat-e Faqih is the absolute protector of justice until the arrival of Imam Mahdi. In addition, Ayatollah Khomeini stressed that the Shias do not only have to wait passively for the return of the Mahdi, but also to prepare the ground for his return and the liberation of the Shia community. The Supreme Leader of Iran Islamic Republic Ayatollah Ali Khamenei is using this rhetoric to create a global domain, saying that Mahdi will return and resistance is required for this. The symbolism of Imam Mahdi is represented in Iranian foreign policy as "the savior of Muslims". In other words, the Islamic Republic of Iran is the savior of the Muslims, that is, the Mahdi. Thus, the Supreme Leader Ayatollah Ali Khamenei, who published a declaration on the occasion of the 40th Anniversary of the

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Islamic Revolution, states that the Great Islamic Iran will be established upon the return of Imam Mahdi.

Actors build identities through “us” and “other” conceptualization. In the example of the Islamic Republic of Iran, the concept of “us” is the Shiite communities who believe that Imam Mahdi will come back to establish a just and equal order in the world. Vilayat-e Faqih undertakes the protection of the oppressed Muslims and also calls upon them to prepare for the coming of the Mahdi. “The Other” is all oppressors in the world, especially the United States and Israel, which represent the Imperialist/Zionist front. The Iranian identity in the world is built by the way of “Mahdi discourse”.

In order to make an issue to a matter of security, the first one, a political actor must secure a topic as discourse, and secondly, this issue must be perceived by the target society as an existential threat. In this sense, the threat is a tool in the securitization process. In the example of the Islamic Republic of Iran, while the Imperialist/Zionist front (oppressors) is a threat, the Islamic World (oppressed Shiite Muslims) is specified as the target society. The Islamic Republic of Iran securitizes countries such as Syria, Iraq, Yemen, Pakistan and Afghanistan by using the Mahdi discourse and tries to justify taking urgent measures in these countries.

The Zaydis, who is the member of the Shiite sect, although they are close to the Ahl al-Sunnah branch of Islam, constitute 35 percent of Yemen. The Houthis are named after Bedreddin el Houthi and his children, who lived in Saada, the northern province where Zaydis were located. It is claimed that the Houthis accepted the Twelver Shia Islam (Jaffarism) as a result of their travels to Iran for years and the religious education they received there. As a result of more than thirty years of relations with Iran, the Houthis’ madrasahs, libraries and cultural centers, especially in Saada, were filled with resources belonging to Jaffari school of Shia Islam.

YEMEN'DE İRAN KİMLİĞİNİN İNŞASI: MEHDİLİK ÜZERİNDEN BİR TARTIŞMA

So, the main actor of Iran's identity building policy in Yemen is the Zaydi society. In this context, Houthis served as an important tool used by Iran in identity building. The fact that the northern Yemenis, which has defined themselves as Zeydi and Arab identity since the past, has approached the identity of Jaffari and Persian (Iran) by following the suit of the Houthis, indicates an important identity crisis that will be experienced in Yemen in the future.